

KI VOLT EISERT ÁRPÁD?

ÚJ LAPOT ÍRT A MAGYAR SEBÉSZET TÖRTÉNETÉBEN

Amikor 1950. december 14-én – egy csütörtöki estén – az Üllői úti sebészeti klinika tantermében Eisert Árpád elmondta előadását a „Coarctatio aortae operált esete” címen, igencsak felkapták a fejüket a jelenlévők. Ki volt az az ismeretlen, szürke ruhás, vidéki fiatalember, aki a jelen levő Zoltán László idegsebész szavai szerint – új lapot írt a magyar sebészet történetében?

1911-ben született az északnyugati felvidéken. Édesapja klasszika-filológus gimnáziumi tanár volt, és ennek is köszönhető, hogy fia nemcsak németül és csehül tanult meg magyar anyanyelven, hanem – von Haus aus – eredetiben olvasta Horatiust és Sophoklest is. A nagy múltú prágai Károly Egyetemen avatták doktorrá. A klinika sebészstanára, Jirasek professzor olyan mély nyomot hagyott a kezdő orvosban, hogy egész életén át szakmai atyjának tekintette. Előtte van a mozdulat, ahogyan a falon, feje fölött lógó fényképére mutatva mondta: főnökömtől tanultam...

A két éves katonai szolgálatból szabadult orvost azonban már kereső tapasztalatok várták. Munkahelyéről, a jicsini kórházból Benes Csehországa elbocsátotta, és – úgy mond – hazaküldte Tiso Szlovákiájába; merthogy a magyar Rozsnyón született!

Csak 1940-ben tudott ismét elhelyezkedni, és a későbbi állami kórház sebészetén dolgozott a háború évei alatt. 1945-ben Kassára helyezték, ahol akkoriban több emigrációból hazatért orvossal találkozott, akik a háború alatt Londonban dolgoztak. Így ismerkedett meg az angol sebészek módszereivel és az angol nyelvű szakirodalommal. De innen is eltávolították, és – miközben megszerezte a sebész szakképesítést, szinte hónapról hónapra lökdöste kórházból kórházba; hol sebészetre, hogy gyermekosztályra, hol éppen bőrgyógyászatra. Végül – magyar származása miatt – már sehol sem kapott állást.

Ekkor menekült át – 1947 áprilisának egy éjjelén – ide, Magyarországra. A sátorlajúhelyi kórház vezetője, Rákos Rezső sebész főorvos vette pártfogásába, majd – kávéházi adománának is beillő fordulattal – került nyíregyházi kór-

házunkba. Az egy szál ruhában, diploma, minden egyéb bizonyítvány nélküli menekültet azonban nem tudták orvosi státuszba helyezni. Egy udvari munkás állást kapott, hogy a fiatal orvos mégis valami pénzhez jusson.

Szerencsére a sebészeti osztály akkori vezetője, Körmeny-Ékes György nem azt kérdezte, hogy milyen papírjai vannak, hanem hogy mit tud. És együttmű-

ködésük a háború utáni sebészet új világát teremtette meg abban a kórházban, ahol – a háború előtti évtizedekben a magyar sebészet olyan kiválósága irányította az osztályt, mint Klekner-Korompay Károly!

Jelzésértékűnek tartjuk, hogy munkába állását követő napon choledochoduodenostomiával mutatkozott be. Pár hónap múlva elvégzi kórházunkban az első Coffey műtétet. És egymás után jönnek a nagy hasi beavatkozások. Gastrectomia, pancreatoduodenectomia, cardia resectio! 1947-et, '48-at írunk! 1948-ban helyi érzéstelenítésben operál meg egy súlyos szívserültet, sternotomiás behatolásból. De sikeres thoracalis nyelőcső-resectiót végez carcinoma miatt, miközben Körmeny főorvossal tudoműteteket is végeznek.

Bár Eisert Árpád rendkívüli sebészi kvalitása, topográfia ismerete, térbeli tájékozódó képessége állt elsősorban műtéti eredményei mögött, szólni kell két kiváló orvostársáról.

Sarvay Tivadar, kora szakmai felfogását messze meghaladó mo-

dem gondolkodású belgyógyász főorvos volt az, aki nemcsak bátorította fiatalabb sebész barátját úttörő munkájában, de betegeit irányította is a lehetséges sebészi gyógykezelés elfogadására. Igaz, az írás kicsit nehezen olvasható, de tükrözi kettőjük együttműködésének színvonalát.

„A beteg kérésére igazolom... hogy 1948-ban megoperáltattam pericarditis constrictiva tbc. miatt. A műtétet Körmeny és Eisert végezték. Az első ilyen műtét volt Hazánkban.”

Másik biztonságos támasza Gerlei Ferenc, a majdani Kossuth-díjas kórboncnok főorvos volt, aki szakmai felkészültségével, szövet-

tani diagnózisainak megbízhatóságával, legendás lexikális tudásával negyed századon át tanító mestere volt kórház minden klinikusának. És nem csak életében tanított. Felbecsülhetetlen értékű szakmai könyvtárát kórházunk könyvtárának adományozta, melyet – halála után – róla neveztünk el.

Egy rövid visszaemlékezés keretében nem lehet részletekre kitérni. Ecsetelni a korabeli műtőnaplók, kórlapok tanúságát arról, hogy az 1948-49-50-ben lehetséges itteni körülmények között milyen szakmai munka folyt. Hogy – bár – a mellkasi műtétek egyetlen technikai támasza egy öreg Dräger altatógép volt, és – szokás szerint – gastrectomiákat végeztek helyi érzéstelenítésben, a sebészeti munka itt az országos élvonalba tartozott. Mindez három-négy orvossal és egy medikus-sal. Mindezekkel azt szeretném érzékelteni, hogy nem előzmények nélküli, egyedi, véletlen esemény volt az 1950 augusztusában végzett – hazánk-

ban első – aortaisthmus-stenosis műtét. Felelősségteljes, szakmailag tökéletesen átgondolt, mai mércével mérve is óriási műtéti rutinnal vállalt beavatkozás volt az! Jól érzékeltette hozzászólásában ezt Zoltán professzor is, azon az év végi budapesti sebészgyűlésen. És a nagy meghökkenést kiváltó, persze nem egyöntetű lelkesedéssel kísért előadás után alig egy hónappal, 1951. január 26-án elvégezte kórházunkban Eisert Árpád azt a mitralis-stenosis műtétet, amelyik nemcsak hazánkban volt első elektív szívűtét, hanem sok más európai országot tekintve is.

Pedig ekkorra már nagyon megromlottak az itteni körülmények. Körmeny főorvost politikai okok miatt elmozdították, és új vezető került a sebészeti osztály élére. Eisert Árpád ebben a légkörben, szakmai értetlenség, hiú féltékenység támasztotta nehézségek között is törekedett kitzűzött célja felé. Gerlei Ferenc támogatásával, lelkes medikusokkal járt a prosectura – hajdani kórházi kápolnából kialakított – öreg kis épületbe esténként, műtéti gyakorlatokat végezni. Percre mérve a behatolások, nyitások-zárások időtartamát, mert szívet akar operálni. Nem véletlenül adódó sérülést ellátni, hanem Bailey és Brock nyomában mitralis billentyűhibát, szervi szívbetegséget gyógyítani!

Mint korábban, most is Sarvay főorvos volt a szellemi társa. Ő kezelte azt a harminchat éves nőbeteget, aki a műtét előtti évben háromszor feküdt belgyógyászati osztályán agyi embolisatio, cardialis decompensatio miatt.

Jószorsom különös ajándékának tekinthetem, hogy már medikusként – opportune-importune – a sebészeti osztályon élve nemcsak esti kórbonctani gyakorlataira kísérhettem el tanítómesteremet, hanem asszisztens lehettem ebben a műtétben, csakúgy, mint a fél évvel korábbi coarctatio-műtétben is.

Visszagondolva erre a napra: negyvenkilenc évvel ezelőtt, azon a verőfényes januári délelőtnön nagy volt a régi műtőben a sürgés-forgás. Bizonyára kevesen tudták átérezni azt a felelősséget, amit a sebész akkor vállalt. De mindannyian – kicsik és nagyok – tudtuk, hogy akkor ott volt Magyarország és – mondjuk ki az igazat – Európa közepe!

És a Gondviselés is velünk volt. Jól működött az öreg altatógép, amit egy fiatal – igaz, nagyszerű – műtősnő kezel. A beteg szíve is jól viselte a beavatkozást. A nyolcvan-száz körüli pulzus ugyan kétszer – amikor a sebész ujja a szájadékot elzárta – eltűnt, de újra ritmusba állt. A Bailey-féle kés, amit egy budapesti kisiparos készített, ugyanis nem volt használható, mert a meszes billentyűt nem tudta vágni. A kisbábnyi méretű, hal-szajszerű szájadékot csak tágitani lehetett. Végül olyan mértékűre, hogy a mutatóujj körömperci izületét átengedte. Ezt a kitérítést utólag hét centinek mértük. A fülcse megnyitásától az elvárásig huszonkét perc telt el, és maga a műtét valamivel tovább tartott, mint másfél óra; miközben voltak ennek a műtétnek olyan körülményei is, amiket az olvasók talán nemigen hisznek el...! Hét nap múlva gyógyult sebből távolíthattuk el a varratokat, és egy hónappal később, a műtét előtt folyamatosan fulladó beteg gyalog jött fel a régi sebészeti épület meglehetősen magas emeletére.

És most megállni kényszerülök a visszaemlékezésben! Szólni kell valamiről, ami ennek az átlagon felüli sebésznek egész pályáját végigkísérte. Végre szólni kell arról, hogy milyen agyonhallgatás, mennyi félretájékoztatás, féltékenység szülte álságos hamisság törölte ki ezt a műtétet és Eisert Árpádot a magyar sebészeti közéletből.

Előkereshető, elolvasható a Magyar Sebészet 1951-es évfolyamának negyedik számában megjelent közlemény. A táblázat mutatja az addig végzett ilyen műtéteket. Mint látható, nem volt túl nagy a tolongás. Európából egyedül Lezius szerepelt, akinek a Nyugatnémet Sebészek Társaságának 65. Tudományos Ülésén, Göttingenben elhangzott beszámolóját közölte a Chirur-

g 1950-ben. A többi dolgozat az Egyesült Államokban, illetve Kanadában jelent meg. Eisert Árpád saját esetét röviden leírva közli, hogy részletesen majd más helyen számol be. De ez a „más hely” már nem lehetett ez a folyóirat. Az Orvosi Hetilap következő évi, 48-as számában jelenhetett meg a részletes közlemény. Igaz, nagy örömmel emlékezhetek vissza arra, hogy éppen a Péterffy professzor által rendezett szívsebészeti tudományos ülésen, a Debreceni Akadémiai Bizottságban, a magyar szívsebészet kiválóságai a szakma történetét elemezve, mindannyian ezt a műtétet, Eisert Árpád úttörő szerepét emelték ki. Mégis, mindmáig, egyes „mél-tatói” az „első vidéki”, „első nyíregyházi” szívűtétről beszélnek. Megyei újságokban 1996-ban jelent meg az, hogy kórházunkban „1950 augusztusában végezték az első vidéki szívűtétet”. Még a dátum sem helyes... Miért vagyunk ilyenek? Miért vet gáncot ebben az országban a szűkkeblűség, törtetés, irigység és féltékenység az Eisert Árpádoknak? Néha még holtukban is! Szomorú dolog ez. Egyszer már ki kell mondani – és nekem ez kötelességem –, hogy a magyar sebészet történetében Eisert Árpád végezte el az első sikeres szívűtétet.

Természetesen ezután a műtét után szakmailag országosan ismert lett, és az 1951-es tanév kezdete már Pécsen találja, a II. Sz. Sebészeti Klinikára helyezik, ahol Kudász professzor mellett működik közre a magyar szívsebészet fejlesztésében.

Am mindössze csak három évig. Körülményeinek alakulása visszavezérlik Nyíregyházára. Kórházunk ismételt kérésének eleget téve 1954 júniusában átveszi a sebészeti osztály vezetését, és itt folytatja tovább a szívűtéseket is.

Az 56-os forradalom után, az Európai Cardiovascularis Társaság nevében Magyarországra látogató Husfeldt professzor Eisert Árpádot is keresi, de mire az ország keleti csücskében rátalál, addigra a magyar szívsebészet támogatására hozott rakományból már csak egy könyv, két kis ügyes altatógép és egy aortobifemorális protézis maradt. –

Pedig nekünk is kellett volna egy-két műszer!...

A 60-as évekre azonban nyilvánvaló lett, hogy a szívsebészet diagnosztikus és terápiás igényei meghaladják egy kelet-magyarországi kórház lehetőségeit. Így lett – Schnitzler professzorral való meleg barátsága révén is – lelkes és önzetlen támogatója a debreceni II. Sz. Sebészeti Klinikán meginduló szívsebészeti munkának. Ezáltal személyes résztvevője is lehetett annak a fejlődésnek, amit 1951-ben megjósolt. Mert arról az első szívűtétről beszámoló dolgozatnak az utolsó mondata így hangzik: „Bizonyosan eljön az idő, amikor az üres szív üregeit feltárhatjuk, szemünk ellenőrzése mellett komplikáltabb műtéteket is elvégezhetünk, és nemcsak a szűkületet megszüntetni, hanem az insufficienciát plasztikai műtétrel gyógyítani fogjuk.”

Ha osztályán ezt a számára oly sokat jelentő, kedves szakmai területet fel is kellett adnia, továbbra is kiemelkedő munkát végzett a sebészet csaknem valamennyi területén. A cardiasebészet, hasnyálmirigyműtétek, epesebészet kérdéseiben kora kiemelkedő szaktekintélyei közé tartozott, csakúgy, mint például a portalis hypertensio műtéti kezelésének bonyolult, nehéz területén. Eközben segítette, támogatta az újat elsajátítani akaró fiatal orvosainak törekvéseit.

Ez a csendes, szerény ember cseh-szlovákiai gimnázium, prágai egyetem után több magyar verset tudott, jobban ismerte Madáchot, Mikszáthot – de Gyula Pált is –, mint mi, itthon nevelkedett tanítványai. Eredetiben olvasta Horatiust, Mommsen Maughamot. Csehül anyanyelvi szinten beszélt, és a cirillikát ugyanúgy olvasta, mint a francia szakirodalmat. – És verseket írt.

Hányszor és hányan egyszerűsítettük le az ismeretszerzés fáradságos módjait arra, hogy szobájában, a kis kerek asztalkát körülülve feltettük a kérdést: Te, Árpád, hogy is van ez? És az utcán, idegenek között félzségségig zárkózott, elmaradhatatlan cigarettájába kapaszkodó, szótlán ember megnyílt, és

magyarázott, és minden szavával – még anekdotáival is – tanított.

Tudom, nem lehet felrajzolni egy visszaemlékezés keretében a gyógyító munka mindennapjai közepette, a műtőasztal mellett eltöltött nappalok és éjszakák számtalan emlékéből huszonöt év alatt kialakult kép minden részletét. De akik a körülmények alakulása, ambíciójuk, szerencsésük teljesülése folytán közelebből megismerhették, munkatársai, tanítványai lehettek, tapasztalhatták, hogy mellette nem ellesni kellett a szakma féltett fogásait, hanem éppenséggel vállalni a folytonos tanulást, a minden új megismerésére törekvő kötelezettségét. Miközben ő vajmi keveset törődött az érvényesülés trükkjeivel. Csábító ajánlatok és megalázó retorziók egyaránt nem tudták rávenni, hogy zsebébe tehessek a párttagsági könyvet. (Nem is bocsátották meg neki soha...) Idegen volt tőle minden rang, kitüntetés utáni buzgókodás. Munkássága elismeréseként egyszer-számra mégis kitüntették. Előbb „Kiváló Orvos” lett, majd a „Szocialista Munkáért Érdemérmét”, a „Munka Érdemrend Arany Fokozatát” kapta meg. Nyíregyháza városa, a megye az első között jutalmazta azért a munkáért, amit választott, szűkebb hazája egészségügyének fejlesztéséért tett. És a Pécsi Egyetem hajdani docense, 1974 tavaszán, már nagy beteg, megkapta a Debreceni Orvostudományi Egyetem tiszteletbeli docensi címet is...

Mert 1974 tavaszán már ámító mosollyal takartuk el szívünk szorongását. Hogy higgye: cigarettafüstöt, fulladós tüdeje most éppen csak egy kicsit rosszabb fázisban van. De amikor már állni is nehezen tudott, még akkor is, a műtő ajtájának támaszkodva is, biztatta, bátorította műtőasztal mellett dolgozó tanítványait.

És ha most az utókor számára a sebészorvos, a magyar szívsebészet egyik úttörője a tiszteletteljes megemlékezés tárgya, nekünk, akik közelében éltünk, tőle tanulhattunk, ez az Eisert Árpád marad meg követendő, a mi fiatal munkatársaink számára is továbbadandó példaképnek.

Dr. Dohanics Sándor
(Forrás: Látélet)